

HERMAN ROBBERS 1868-1937

Dit boek is een hommage aan Herman Robbers, de man die als romanschrijver, als criticus en als tijdschriftleider van betekenis is geweest voor de ontwikkeling van de Nederlandse letterkunde in deze eeuw en wiens honderdste geboortjaar wij dit jaar gedenken. Bij zijn teraardebestelling, op 18 september 1937, typeerde Top Naeff – die hier volgens de wens van Robbers het woord voerde – hem als een ‘lettré’:

‘Herman Robbers was, behalve een schrijver, een geboren “lettré”, een dier zeldzaam geworden grandseigneurs in de letteren, laatst overgeblevenen van het uitgestorven ras van boekenminnaars, wier privébibliotheek het hart was van hun huis en een der pijlers, waarop de beschaving van het land rustte. Naast den hartstochtelijk werkzamen schrijver, leefde in Robbers die even hartstochtelijk belezen “lezer”, en de titel van zijn bundel *Van stilte en stemming* moet in de nobele atmosfeer van zijn boekenkamer zijn ontstaan. Men behoefde hem daar maar een fraai gebonden deel uit de liefdevol gerangschikte rijen te zien nemen, met behoedzame, schier koesterende handen, om te beseffen, welk een zeldzame verschijning deze ingetogen “letterkundige” in onze uitgelaten wereld nog was. Men behoefde hem maar te hooren vóórlezen, met zijn lichtomfloerste, uiterst gevoelige stem, om zijn zelden misplaatste bewondering – voor een proza-bladzijde, een enkelen versregel – te deelen. Deze even rustige als vurige vereering van “het boek”, voor al wat goed en schoon is in de letterkunst van alle tijden, hij heeft haar op tal van ontvankelijk in zijn omgeving overgebracht; zij heeft hem zelf gedragen door een in den eeredienst der schoone letteren gelukkig leven – “van stilte en stemming” – heen.’

Zo was de mens Herman Johan Robbers die op 4 september 1868 in Rotterdam geboren werd als zoon van de boekenimporteur, later uitgever J. G. Robbers. In zijn geboorteplaats bezocht hij het gymnasium Erasmianum, waar hij onder anderen les kreeg van de taalkundige, later hoogleraar in Groningen, Willem Lodewijk van Helten. In het schoolblad publiceerde hij onder het pseudoniem Phocius zijn eerste pennevruchten, hetzelfde pseudoniem dat hij gebruikte voor zijn eerste verhalenbundel *Een kalverliefde; De verloren zoon; De vreemde plant* die in 1895 door zijn vader werd uitgegeven. Hij dweept in die jaren met de Tachtigers, zoals hij gedurende zijn gehele leven warme belangstelling bleef

koesteren voor de vernieuwers.

Van 1886 tot 1905 was Herman Robbers in binnen- en buitenland werkzaam in de boekhandel. In 1905 werd hij redacteur van *Elsevier's Geïllustreerd Maandschrift*, waaraan hij tot zijn dood op 15 september 1937 zijn beste krachten heeft gegeven. Na de dood van zijn broer mr. Jacobus George Robbers (1872-1927), evenals zijn oudste broer Cornelis Henri Robbers (1865-1913) directeur van de N.V. Elseviers Uitgevers Maatschappij, maakte Herman van 1927 tot 1931 deel uit van de directie van deze uitgeverij. Dit zo actief betrokken zijn bij het zakenleven was voor hem een moeilijke opgave. Tegenover vrienden verzuchtte hij: 'mijn eigen werk schiet erbij in, maar dat kan nu eenmaal niet anders.' In het jaar dat Robbers het redacteurschap van *Elsevier's* aanvaardde, behoorde hij eveneens tot de oprichters van de Vereeniging van Letterkundigen. Via deze vereniging heeft hij met kracht geijverd voor de aansluiting van Nederland bij de Berner auteursrechtconventie (1912).

Herman Robbers staat in de ontwikkelingsgeschiedenis van de Nederlandse letterkunde te boek als de grootmeester van de burgerlijke romanschrijvers. Hierin ligt zowel waardering als kritiek; erkenning van meesterschap maar dan in een genre dat voorbij is geworden. Bijna onbarmhartig klinkt het oordeel van Anton van Duinkerken: 'Herman Robbers had veel talent, maar geen greintje genie.' Het is niettemin een feit; de vonk van genialiteit had aan Robbers' werk blijvende betekenis kunnen geven, terwijl hij nu voor de naoorlogse lezers een vergeten schrijver is geworden. Dit wil niet zeggen dat het werk van Herman Robbers onbelangrijk is en dat zijn figuur in de geschiedenis van onze letterkunde van geen betekenis zou zijn. Toen Robbers zijn schrijversactiviteit begon, gaven de Tachtigers en Nieuwe Gidsers onder de jongeren de toon aan. Zijn eerste werk wordt gekenmerkt door een zoeken naar schoonheid en waarheid onder het waas van de alledaagsheid. Hij stond hierbij onder invloed van Van Looy, zij het dan dat Robbers nooit een neo-romanticus is geworden. Van Deyssel prees zijn eersteling en dit moet voor Robbers een belangrijke stimulans zijn geweest.

De bewondering voor de Tachtigers heeft bij Robbers niet tot navolging geleid. Zijn werk heeft meer verwantschap met de burgerlijke roman-kunst van de negentiende eeuw. Met gematigd realisme heeft Herman Robbers in een groeiende rij romans het Hollandse burgermansleven beschreven, waarbij hij het milieu dat hij zo goed kende en typeerde, ook zijn kritiek niet gespaard heeft. Wat bij de romans van Herman Robbers vrij spoedig opvalt is zijn goede verteltechniek, waarvoor hij zich geschoold had naar buitenlandse voorbeelden, en gave compositie. Verder een consciëntieuze tot in de details verantwoorde psychologie met - en

dat ondergaat de moderne lezer als een nadeel – vaak breedvoerige milieubeschrijvingen.

In zijn tegenover elkaar stellen van kunst en hartstocht aan de ene kant met hiertegenover de moraal van de bourgeoisie toont Robbers zich een typische vertegenwoordiger van zijn generatie. Hij toont hierin een opvallende objectiviteit, waardoor zijn portretten nergens de indruk maken vertekend te zijn. Robbers voelde sympathie voor het milieu dat hij beschreef, al zag hij duidelijk de donkere kanten, want hij was insider. Zijn figuren zijn in al hun beperktheid levende mensen en hun tragiek is nooit troosteloos.

Robbers' eerste grote roman was *De roman van Bernard Bandt* (1897), de nog niet uitgebalanceerde geschiedenis van een rijke burgerjongen en zijn grote liefde. Het is opmerkelijk dat de jonge romanschrijver in staat was tot aan het einde van het boek het verhaal gespannen te houden.

Veel succes had hij met de snel populair geworden roman *De bruidstijd van Annie de Boogh* (1901), waarin de hierboven genoemde tegenstelling kunst en burgerdom, hier kunstenaar en zakenman, duidelijk aan de orde komt. De figuur van Annie de Boogh, die in de tijd tussen ondertrouw en huwelijksdag van de broer van haar aanstaande man gaat houden, is goed uit de verf gekomen en met veel liefde en begrip getekend. Bijna alle vrouwenfiguren in het werk van Robbers zijn in hun liefde sympathieke figuren die bij de lezers sterk aanspreken.

Na de bundel schetsen *Van stilte en stemming* (1905) toonde Robbers zijn volle kracht met *De Roman van een gezin*, een familieroman in twee delen (*De gelukkige familie*, 1909 en *Eén voor Eén*, 1910), waarin hij de maatschappelijke conflicten, ontstaan door de sociale kwestie, in het burgerlijk gezinsleven beschrijft. Robbers heeft in deze roman het bankroet van de burgermoraal beschreven en heeft hiermee, zeker door de goede compositie, een van de beste werken in dit genre geleverd.

Hélène Servaes, de roman die in 1914 verscheen, beschrijft het leven van een jonge vrouw die aan haar liefde ten onder gaat; een boek dat door verschillende critici zeer gunstig werd ontvangen. Hoewel de tragiek in de geschiedenis van Hélène Servaes overduidelijk is, triomfeert de liefde en de liefde is hier essentieel. Alleen een evenwichtig en meelevend mens als Robbers kon zo'n roman op papier brengen.

De trilogie *Een mannenleven* bestaande uit de delen *Sint Elmsvuur* (1919), *Op hooge golven* (1924) en *De thuisreis* (1927) houdt zich weer bezig met de tegenstelling kunst en maatschappij, schoonheid en moraal. Deze roman-serie heeft een autobiografische achtergrond; de hoofdpersoon is als Robbers zelf zowel schrijver als uitgever. In 1933 verscheen nog de roman *Redding*.

Herman Robbers heeft als romanschrijver succes gehad; zijn boeken

werden gelezen, herdrukt en vertaald. Van betekenis voor de studie van zijn werk is het kleine boekje *Het ontstaan van een roman* (1922) waarin Robbers vertelt over zijn werkwijze. Hieruit blijken zijn zorgvuldige manier van werken, zijn kennis van de schrijftechniek en zijn psychologisch inzicht.

Het is minder bekend dat Herman Robbers ook – zij het een gering aantal – verzen heeft geschreven en dat hij een knappe vertaling heeft gemaakt van *The raven* van Edgar Allan Poe.

De criticus Herman Robbers verdient veel erkenning, ook nu. Zijn kritische werkzaamheid vond neerslag in de vele jaargangen van *Elsevier's Geïllustreerd Maandschrift* waarin hij zijn vaak zeer uitvoerige boekbesprekingen gaf. In zijn kritiek is Robbers steeds eerlijk en humaan, toont zich ruimdenkend en begrijpend en laat zich niet leiden door eigen stemmingen of moeilijk te verantwoorden voorkeur. Dat hij zijn kritieken nooit bundelde getuigt van misplaatste bescheidenheid. Wel publiceerde hij een bezonnen boekje *De Nederlandsche literatuur na 1880* (1922), gebaseerd op zijn kritische werk en een principieel opstel *Litteraire smaak* (1924), waarin hij zijn esthetische opvattingen uiteenzette. Als tijdschrift-leider heeft Herman Robbers vele jonge schrijvers de kans geboden zich aan de lezers voor te stellen. Hij zag zijn tijdschrift als een gemeenschappelijke tribune, een spreekplaats voor een groot kunstenaarsverbond. Hij dacht daarbij ook aan de lezers door afleveringen te redigeren die beantwoordden aan de vraag en behoefte van een groot publiek van serieus belangstellenden in kunst en literatuur.

Ondanks zijn innemende persoonlijkheid bleef de kritiek, vooral van jongeren, hem niet bespaard. In de jaren dertig werden zijn werk en zijn opvattingen over de literatuur meer dan eens scherp aangevallen. Men weet hem dat hem de hartstocht voor het woord ontbrak, zijn sympathie voor de burger en zijn gebrek aan visie. Deze tegenstand heeft Robbers wel teleurgesteld, maar maakte hem niet weerloos. Daarvoor waren zijn opvattingen te gefundeerd; hij schreef en werkte volgens een idee, al schreef hij dan ietwat spottend: 'de een timmert graag, de ander schrijft graag.'

Herman Robbers heeft zijn leven lang ernst gemaakt met zijn werk. Hij stond achter zijn werk en was niet blind voor de tekortkomingen. Hij had een afkeer van vals sentiment, haatte sentimentaliteit. Hij wilde, zoals Top Naeff aan zijn graf releveerde, als een man staan tegenover de hardheid van het leven, ook daar waar zijn deernis hem week dreigde te maken: 'De mannelijke ernst, de zedelijke moed, de goede trouw, de handslag, het onkreukbare woord, dit waren de dingen, waaraan hij de hoogste waarde hechtte, waarvoor hij in de houding stond en de reacties van zijn lichtbewogen gemoed bedwong. Op dezen grondslag schreef hij zijn geheele oeuvre.'

Het is niet te verwachten dat men in de nabije toekomst tot een herwaardering van de romans van Herman Robbers zal komen. Zijn werk behoort tot het verleden en toont in het te kort schieten aan variatie, zijn beperktheid. Wat blijft is de erkenning van een veelzijdig mens, een belangrijke vertegenwoordiger van een oer-Hollands, burgerlijk realisme. Hierbij stil te staan bij de honderdste geboortedag van Herman Robbers is zinvol.

LINA VAN LINA

Die dag, wie gij herinnert er
Die gilde, die haar vaders naam
Die dag, van hem naar voren, doch die nacht,
Plaatse zij den magiër's hand
Haar vrees zij der kerkhof's kant
Als gien dieg verand't te wach'tijl' sijn gebroed',
Soud' zij die zangens in de vreesing op
En wach' gebroed', of zij verbroed'
Niet wachend, w'g gebroed'eld in die daer
Van slaap-poveren penne, die verlied
Naar 't verken van een oelgopen d'ad,
Ging zij gevach'te naar 't verrek, wach'tijl'
Zij haar gewaad en blijde broed'stel wach',
Zij zeg diez aan met randschellen loch,
Dan hield zij sich in die stille wit,
En hanten ralschten vech'te om haar voet;
Zij liet haar volle haar, dat glanzend wach't
In vrede krullen gollie, nederd'inen
Haar schouders hage en stede het met roem,
Zij overspreukde allen, wat zij droeg
Aan hare leden, bleuke zijle en haer,
Met droppels van een rijkelike gear,
Die kicorde, opdat zij in een jongen gloed
Van leven bloeter macht, haar lippen roed,
Toen ging zij weg, verliet haer vaders wach',
Zij liep door Lina's stille sterven haer
Naar haren, naar het verken w'gijnd haer
Het was hier vrodig in den vrede schijn
Van een, die wach'te vore lergez d'ant
Te zijle in die vrede vrede haer,
Die was die w'g, en alle helle in wach'
Van wach'ten, vech'te w'gijnd haer.